

Landdistrikternes uudnyttede ressourcer

Danmarks landdistrikter rummer en lang række ressourcer som, hvis de udnyttes optimalt, både kan gavne de lokalsamfund de opstår og skabes i, samt gavne hele det danske samfund.

I de seneste år har vi i Danmark talt om 'Udkantsdanmark' som om Danmark efterhånden er delt op i tre: 1) nogle byområder, hvor al vækst, viden, innovation og kreativ produktion er centreret; 2) nogle udvidede forstæder i nærheden af byerne, hvor folk bor, har adgang til daglige rekreative områder, gennemfører deres grunduddannelse og senere pendler fra, for at tage en uddannelse og arbejde i byerne. 3) Udenfor byerne og deres oplande ligger så 'rest-Danmark', hvor resterne af vores fiskeri- og landbrugsproduktion foregår, og hvor befolkningen består af fiskeri- og landbrugsproduktionens få tilbageværende medarbejdere og et større antal arbejdsløse, ofte ufaglærte, tidligere medarbejdere fra de to brancher. Samt tilflyttere fra byområder, som af både positive og negative årsager har valgt at bosætte sig udenfor det pulserede liv. Dette er selvfølgelig en grov gengivelse ordet 'Udkantsdanmark', men overdrivelse fremmer som bekendt – fra tid til anden – forståelse.

Vi, der bor i Danmarks landdistrikter ved, at dette billede er misvisende - at her bor masser af innovative, viljestærke, kreative, engagerede, produktionsorienterede og kompetente mennesker, som gerne vil skabe udvikling. Det gælder både folk, hvis familier har en tilknytning til stedet der har flere generationer på bagen, såvel som nye tilflyttere, der aktivt har tilvalgt det enkelte lokalområde. Fælles for de mennesker og de virksomheder der har valgt at etablere sig i et lokalområde i et landdistriktsområde, er, at de ser dette område som udgangspunkt og grundlag for deres liv og deres virksomhed. Og i først omgang, er det dem, der kan udnytte og udvikle de nye muligheder, der til stadighed opstår som følge af udvikling i samfundet og i økonomien generelt. De gør det, ikke som en sekunda udgave af, hvad der foregår i byerne, men med udgangspunkt i unikke ideer, med afsæt i – og dybt forankret i – lokalsamfundets identitet, kultur og fysiske ressourcer. Det er disse mennesker og deres virksomheder der skal støttes for at skabe udvikling i Danmarks landdistrikter.

Vores hørings svar vil derfor fokusere på, hvilke betingelser der skal være til stede og hvordan disse lokale ressourcer bedst understøttes for at fastholde den produktion og innovation der allerede foregår i landdistrikterne samt skabe ny udvikling.

Og vores simple svar er: Adgang til viden. Vi mener, at adgang til viden skal betragtes som en grundlæggende infrastrukturel ressource på lige linje med veje, telefonlinjer og internetadgang. Adgang til viden og lokal uddannelse vil fremme ildsjælene og virksomhedernes muligheder for at skabe ny udvikling baseret på lokalsamfundets ressourcer.

Udviklingstendenser

Der er to overordnede udviklingstendenser i landdistrikterne, som skaber muligheder og behov for ny viden og nye kvalifikationer.

1. Industriproduktion er fortsat en grundlæggende økonomisk præmis i dansk økonomi: Eksisterende industri- og håndværksproduktion vejer tungt i landdistrikterne, og det tyder på at industriproduktionen også i årene fremover vil være væsentlig, specielt i landdistrikterne (Se f.eks. kronik i Politiken d. 4.1.2013 af Mette Frederiksen, Peder Holk Nielsen, Sten Lindby og Christian

Angsted). Som artiklen også påpeger, så risikerer Danmark på sigt, at outsourcing af industriproduktion betyder, at også vidensproduktionen forsvinder. Og så er der ikke meget produktion tilbage i Danmark overhovedet. Så her har landdistrikterne en vigtig national opgave.

Selv fastholdelse af de allerede eksisterende produktioner forudsætter adgang til kvalificeret arbejdskraft samt løbende optimering og innovation af produktionsprocesser. Dertil bliver fremtidens produktion mere og mere kompleks, og behovet for faglærte, der kan varetage avancerede jobfunktioner, inklusiv ledelsesfunktioner, specialistfunktioner eller andre typer af arbejde, hvor man jævnligt skal forholde sig til komplicerede problemstillinger vil være stigende.

2. Oplevelsesøkonomi og vidensøkonomi foregår også i landdistrikterne: Den generelle samfundsudvikling karakteriseret af oplevelsesøkonomi, øget pendling og udvikling af informationsteknologier, gør, at også landdistrikterne præges af konstant ændrede forudsætninger for bosætning, virksomhedsudvikling og produktmuligheder. Skal virksomheder, organisationer og individer i landdistrikter have mulighed for at udnytte de muligheder der opstår med afsæt i lokalområdets unikke forudsætninger, skal de have kompetencerne til det. Det kan f.eks. være evnen til at vide hvad der rør sig i samfundet – både globalt, nationalt og lokalt, evnen til at se analytisk på egen virkelighed, samt kendskab til og handlingskompetence i lokalområdet.

I de to udviklingstendenser beskrevet ovenfor er der ikke tale om et enten/eller, snarere et både/og, der på tværs af konkrete fagligheder fordrer nogle forskellige kompetencebehov. Og hvordan løfter vi så de kompetencebehov i landets landdistrikter? I den henseende er der flere målgrupper.

De unge fra danske landdistrikter

Det nuværende fokus med nationale målsætninger for at 95 % gennemfører en ungdomsuddannelse og 50 % gennemfører en videregående uddannelse er netop dét: nationale målsætninger. Der er ikke fokus på, om de unge flytter i forbindelse med gennemførelse af uddannelse og i det hele taget har vi i Danmark ikke øje på mobilitet knyttet til uddannelsesvalg og -gennemførelse. Undertegnede mener, at det er væsentligt, at unge som led i deres dannelse, flytter sig og gør sig livserfaringer fra andre livsverdener, end den lokalitet de er vokset op i. Og det gør de unge også – i stor stil. Samtidig vil der dog være en gruppe unge - og vi ved meget lidt forskningsmæssigt om størrelsen eller karakteristika for denne gruppe - som ikke er mobile. Unge, der af formentlig en lang række årsager ikke kan eller vil fraflytte lokalområdet, og hvor ønsket om at forblive i lokalområdet har prioritet over det brede udbud af uddannelsesmuligheder der findes andre steder. Ønsker vi at fremme kompetenceniveauet i landets yderområder, skal der fokus på denne gruppe unge og vi skal "efterse" om udbuddet af erhvervsuddannelser i forskellige landdistrikter stemmer overens med den lokale efterspørgsel. Center for Regional- og Turismeforskning (CRT) er i gang med at kortlægge problematikken fra to vinkler: dels en statistisk-baseret analyse af de unges veje igennem uddannelsessystemet med fokus på erhvervsuddannelserne set ud fra et geografisk synspunkt og med fokus på adgang til praktikpladser. Undersøgelsen gennemføres i foråret 2013 med støtte fra Landdistriktspuljen. Dertil er CRT i samarbejde med Aalborg Universitet og med støtte fra Bornholms Regionskommune og Region Nordjylland, i gang med et ph.d. projekt, hvor det samme spørgsmål undersøges, dog med større fokus på lokalt uddannelsesudbud, og med udgangspunkt i tre yderområder i

Region Nordjylland og på Bornholm. Her udbygges de statiske analyser udbygges og der arbejdes i dybden med tilknytning til lokalområder og dets betydning for uddannelsesvalg.

Det er væsentligt, at de unge, der vælger at blive i et lokalområde får adgang til uddannelse og at deres ressourcer bliver anerkendte og brugt.

De lokale innovative typer og ildsjælene

Samfundsudviklingen generelt og den økonomiske krise i særdeleshed har sat skub i yderområdernes tilpasningsevne og omstillingsparathed og aktiveret lokalbefolkningen og ildsjæle i en kamp for deres lokalområdes overlevelse. En kamp, der kan komme til udtryk som protester mod f. eks en skolelukning, eller i konkurrence rettet mod nabolandsbyen, om hvilket lokalområde der skal huse fremtidens fælles servicefunktioner. Men som heldigvis, uanset ydre trusler, til stadighed manifesterer sig i en række initiativer og projekter, der alle tager udgangspunkt i, eller udvikler lokale ressourcer. Byudvikling i Vestervig, `branding` af Fur, eller udvikling af Etape Bornholm er nogle eksempler. Menneskene bag tager afsæt i en lokal forening, en NGO, en lokal virksomhed, eller er "bare" en borger i lokalsamfundet, der ønsker udvikling og ser muligheder. Vi møder dem som ildsjæle, projektmagere og ledere i lokale virksomheder og organisationer, der brænder for deres lokalsamfund. Sandt at sige møder vi også mange lokale projekter der ligner hinanden, som på den lange bane ikke vil ændre markant på lokalsamfundets overlevelse. Der er grænser for hvor mange petanque baner vi kan bemande, og grænser for hvor mange kreative mennesker vi kan mobilisere til at flytte til yderområder gennem kostbare branding-kampagner. Udviklingen af det unikke projekt og den rette idé, der skaber lokaludvikling, eller beslutning om afvisning af `dårlige` projektidéer, forudsætter viden. Viden om hvad der rør sig i samfundet generelt, analytiske evner, kreativitet og handlingskompetence. Ildsjælene og de innovative er ofte personer midt i deres karriere, med børn, og uddannelsen har under alle omstændigheder nogle år på bagen. Efteruddannelsesstilbud der retter sig mod netop denne befolkningsgruppe og tilbydes i en form at det kan følges lokalt, og have et indhold tilpasset til disse "lokalsamfunds-entreprenører" efterlyses.

Den virksomhedsbaserede vidensudvikling

Et andet væsentligt fokusområde er den virksomhedsbaserede vidensudvikling i især små- og mellemstore virksomheder i landdistrikter, hvis produktion er målrettet ikke-lokale brugere. Her er der behov for både fokus på det formelle uddannelsessystem og de mere uformelle videns- og innovationskanaler, der ofte er organiseret mellem et antal lokale og ikke-lokale virksomheder eller med udgangspunkt i selve erhvervsbranchen. Dertil sker vidensudvikling og innovation også til en vis grad i samspil med produktets slutbrugere. Vi kan skelne mellem tre del-områder: medarbejdernes efteruddannelse igennem det formelle uddannelsessystem; ledende medarbejdere og entreprenørers deltagelse i innovative netværk og andre lærende netværk; og endelig ledende medarbejdere med en videregående uddannelse og deres adgang til videregående efteruddannelse.

Generelt gælder det for alle niveauer, at efteruddannelsesbehovet er stigende i takt med den teknologiske udvikling og markeder og efterspørgsel ændrer sig med stadig større hast. Samtidig forringes udbuddet af efteruddannelsesmuligheder lokalt, hvilket ofte sker i samspil med, at udbuddet af erhvervsuddannelser der tilbydes på de lokale erhvervsskoler begrænses. Dette sker som en konsekvens af den stadige strukturudvikling af uddannelserne, og det faldende antal unge i yderområderne, der tager en

erhvervsuddannelse. Taxametersystemet for landets erhvervsskoler er konstrueret, så skolerne er nødt til at centralisere. Der er endnu ingen der er opmærksom på centraliseringens konsekvenser på især erhvervsuddannelsesområdet og de kortuddannedes efteruddannelse i de danske landdistrikter.

Generelt er vi opmærksomme på at skiftende regeringer har haft fokus på at få de danske yderområder og landdistrikter delagtiggjort i vidensamfundet, gennem en række ordninger som videnskuponer, isbryderordninger, og udkantstaxameter til erhvervsskoler. Mere kan gøres, og med et eksempel på hvordan universitetsuddannelser kan tilbydes i yderområder, vil vi afslutningsvis vise, at der kan skabes ny udvikling ved at arbejde med både adgang, indhold og organisering af uddannelsesstilbuddet i danske yderområder.

Case: Molly

Kultur- og oplevelsesøkonomi blev på Bornholm som i så mange andre områder i starten af dette århundrede set som en potentiel udviklingsvej, men med en samtidig erkendelse af, at Bornholmske ledere på alle niveauer og i alle sektorer manglede viden for at potentialerne kunne udløses. På denne baggrund valgte Center for Regional- og Turisurforskning i samarbejde med Roskilde Universitet (RUC) at udvikle en model for hvordan man gennem universitets-efteruddannelse kunne skabe bedre forudsætninger for at udvikle oplevelsesøkonomi i danske yderområder.

Det har resulteret i udviklingen af 'MOLLY-Karavanen'. I denne model flytter RUC masteruddannelsen "Master i Oplevelsesledelse" rundt til yderområder, hvor der etableres nye fulde masterhold, som undervises der, hvor de bor og arbejder (MOLLY står for Master i Oplevelsesledelse i Yderområder). Roskilde Universitet leverer og kvalitetssikrer undervisningen, mens CRT forankrer uddannelsen lokalt i regionen og trækker erfaringer og kompetencer med sig fra Bornholm. Undervisningen foregår i en kombination af klasseundervisning, e-læringsbaseret undervisning, virksomhedsbesøg og forelæsninger på universitetet, men med langt den største vægt på undervisning og vejledning lokalt.

I forsommeren 2011 dimitterede det første hold mastere i danske yderområder på Bornholm og i foråret 2013 følger det næste hold i Thisted. De studerende er ligeligt fordelt mellem kønnene og med et aldersgennemsnit i midten af fyrrerne. De nyudsprungne oplevelsesmastere repræsenterer ledelseslaget i kulturinstitutioner samt turismesektoren, samt i både offentlige og private virksomheder, man ikke normalt forbinder med oplevelsesøkonomi. En fælles kendt virkelighed i et konkret dansk yderområde – i dette tilfælde Bornholm – har været referencerammen gennem de to år. Den fælles referenceramme og det netværk, der er blevet skabt mellem de studerende er afgørende i forhold til at forløse de potentialer, som oplevelsesøkonomien har i området og den nye viden, sammenholdt med et analytisk blik på egen virkelighed, har skabt nye udviklinger.

Adgang, indhold, form

Opsummerende vil vi gerne slå et slag for, at vi genindsætter geografis betydning i adgangen til viden og at vi i den forbindelse overvejer om der er særlige kompetencemæssige fagligheder, der er specielt brug for i landdistrikterne, altså at indholdet i de formelle uddannelser, der udbydes i de danske landdistrikter, overvejes nøje – og endelig, at formen for lokalt udbudte uddannelser er vigtig, således, at den lægger op til, at det teoretiske stof man erhverver sig, samtidig gøres anvendeligt i en lokal kontekst og i et lokalt fællesskab, således at de lokale ressourcer bliver integreret i læringen.

Med venlig hilsen,

Forsker Tage Petersen og Ph.d. studerende Karin Topsø Larsen

Center for Regional- og Turismeforskning